

ZAMONAVIY JAMIYATDA IJTIMOYIY TARMOQLARNING YOSHLAR ONGIGA
TA'SIRI

Toshpo'latova Muxlisa Furqat qizi

Sotsiologiya yo'nalishi talabasi

muxlisatoshpolatova78@gmail.com

Tel: 94 363 27 02

Kayumov Qahramon Nozimjonovich

Ilmiy rahbar

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15529920>

Annotatsiya. Ijtimoiy tarmoqlar bugungi kunda kuchli qurolga aylangan ekan, butun dunyo miqyosida mafkuraviy-g'oyaviy tahdidlarni targ'ib qilishda muhim omil vazifasini o'tamoqda. Ijtimoiy tarmoq orqali yoshlarning ongiga qalbiga va ruhiyatiga ta'sir ko'rsatishda muhim vazifani o'tamoqda.

Kalit so'zlar: axborot, mafkura, global, internet, ma'naviyat, inovatsiya, ma'naviy tahdid.

Аннотация. Социальные сети сегодня превратились в мощное оружие и играют важную роль в пропаганде идеологических и идейных угроз по всему миру. Через социальные сети оказывается значительное влияние на сознание, сердце и психику молодежи.

Ключевые слова: информация, идеология, глобальный, интернет, духовность, инновация, духовная угроза.

Abstract. Nowadays, social networks have become a powerful tool and play a crucial role in promoting ideological threats on a global scale. They significantly influence the minds, hearts, and psychology of young people.

Keywords: information, ideology, global, internet, spirituality, innovation, spiritual threat.

Bugungi kunimizni internet tarmog'isiz tasavvur etishimiz qiyin. Bilamizki 21-asr axborot texnologiyalari asri, shunday ekan zamonaviy taraqqiyot bilan hamnafas bo'lishimiz kerakligi hech kimga sir emas. Bizni texnologiyalar makonidagi bilimimizning qanchalik keng ekanligi jamiyat taraqqiyotidagi o'rnimizni belgilab berayotgani ham yangilik emas. Har bir sohada yangi texnologiyalarni hayotga keng targ'ib qilinayotgani ham ijtimoiy hayotimizga bir qator yengilliklar berayotgani juda ham quvonarli holat. Lekin tan olish kerakki bunday qulayliklardan noto'g'ri maqsadda foydalanayotganlar talaygina. Hozirgi paytda internet tarmog'idan foydalanish juda keng suratda rivojlanib bormoqda. Bu insonlarga juda keng imkoniyatlar eshiklarini ochib berayotgani hech kimga sir emas. Ma'lumotlarni uzatish, ta'lim olish, ko'ngil ochar tarmoqlar va h.k. Internet haqida gap ketar ekan, Ijtimoiy tarmoqlarni gapirmaslikning umuman ilojisi yo'q. Bu haqida Beruniy Sultonovich Alimov (blogger, tarjimon, sobiq diplomat, filologiya fanlari doktori, dotsent) o'zining "Yoshlarning ijtimoiy tarmoqlar orqali mamlakat imijini oshirishdagi roli" nomli maqolasida quyidagi fikr yuritadi. Ijtimoiy tarmoqlar aslida kimlarga va nima uchun kerak degan savolga aniq javob yo'q. Ijtimoiy tarmoqlarning o'zi bu savolga mantiqan "insonlar ortasidagi muloqotni ta'minlash, turli dunyo xabarlaridan boxabar etish, do'st orttirish,

o'zining ikkinchi bo'lagini "sevgisini" topishda insonlarga yordam berish" kabi maqsadlari borligini bildirishadi, ammo bu bilan ular yoshlar ongiga "ommaviy madaniyat" ni singdirilib, ularning ongini umuman yot bo'lgan romantik g'oyalar, xom xayollar bilan to'ldiradi. Buning tub mohiyatiga nazar solsak, kimlarningdir iqtisodiy yoki siyosiy maqsadlari yotishini ko'rish mumkin. Chunki, o'z g'oyalarini sezilsiz tarzda singdirib bo'lgach, ijtimoiy tarmoqlar turli chaqiriq va reklamalar orqali avval moliyaviy so'ngra, hatto, yashirin siyosiy maqsadlarini ham amalga oshirishi mumkin. "Umuman Internetning paydo bo'lishi bilan hayotning juda ko'p aspektlari, jumladan, kundalik maishiy xizmatlardan tortib, biznes va menejment, yuridik va konsullik xizmatlari va hatto davlat boshqaruvigacha birin-ketin virtual dunyoga ko'cha boshladi. Eng muhimi, u yoshlarning an'anaviy muloqot shaklini tubdan o'zgartirib yubordi. Olis masofadan turib nafaqat eshitish, balki ko'rish imkoniyatining yuzaga kelishi virtual suhbatlarni keskin ommalashtirdi. Keyingi 15-20 yil davomida dunyo mamlakatlari aholisi, shu jumladan, O'zbekistonlik yoshlar hayotida mobil aloqa urf tusini olgan bo'lsa, hozirgi davrga kelib mobil uskunalaridagi WhatsApp, ICQ, MSN Messenger va Telegram orqali matnli muloqot (ing. text messaging) ommaviylik kasb etmoqda. Qayd etish kerak, bugungi kunda dunyo aholisining qariyb yarmi – ya'ni 3 mlrd.ga yaqin kishi turli ijtimoiy tarmoqlardan foydalanmoqda. Shulardan eng katta qismi – 2 mlrd. odam "Facebook"da (<https://napoleoncat.com> sayti bergan ma'lumotga ko'ra), O'zbekistonda "Facebook" tarmog'idan foydalanuvchilar 1 millionga yaqinlashib qolgan. Ular o'rtacha 25-34 yoshda bo'lib, 65,5 foizini erkaklar, 34,5 foizini xotin-qizlarimiz tashkil etar ekan. Ayni paytda dunyoda 1 mlrd.lik auditoriyaga ega Instagram O'zbekistonda 1.586.500 nafar foydalanuvchiga ega. 2.476.590 lik Facebook esa mamlakatimizda 686.400 kishini birlashtirgan. 200 mln.lik Telegram – O'zbekistonda 18 mln.kishiga xizmat ko'rsatmoqda. Yakka tartibdagi muloqot chin ma'noda ommaviy tus oldi. Boshqacha aytganda, mashhur olim E.To'fflarning axborot asrida barcha ishlab chiqarishlar, jumladan axborot vositalari ham ommalashuvdan noommalashuv tomon, ya'ni individullashuv tomon yuz tutadi degan bashorati bir qadar o'z isbotini topmoqda.

Mana shunday xususiyatlari bilan ommaviy kommunikatsiya zamonaviy sivilizatsiyaning o'ziga xos ko'rinishiga aylanib ulgurmoqda. Ommabop ijtimoiy tarmoqlarda yuzaga kelayotgan vatanparvar yoshlarning turli guruhlar axborot makonidagi o'ziga xos targ'ibotchi sifatida e'tirof etilishi mumkin. E'tiborli jihati shundaki, faol yoshlarimizni jipslashtirayotgan tarmoqdagi bu kabi ommabop guruhlar o'z o'rnida milliy OAV kabi mamlakatimiz media imijini mustahkamlashga bevosita xizmat qilmoqda." Darhaqiqat ushbu raqamlar tobora kengayib borayotgani, bugungi kunda hech kimni ajablantirmasligi bor gap. Zamonaviy mobil qurilmalardan foydalanadigan biror bir inson yo'qki unda ijtimoiy tarmoqlarni kuzatmaydigan. Ijtimoiy tarmoqlarning juda ko'plab turlarini sanab o'tishimiz mumkin: "Odnoklassniki.ru", "Telegramm", "Facebook", "Instagramm", "Tik Tok", "Bigo live", "Snapchat", "Viber", "Vkontakt", "Whatsapp", "Twitter" bu qatorni yana uzoq davom etishimiz mumkin. Internet tarmoqlarining rivojlanish fonida "Kibermakon" tushunchasi ham keng qo'llanila boshladi. Buni Internet tarmog'ini ichidagi ma'lumotlar dengizi deyishimiz mumkin. Internet tarmog'idan olinadigan, unga yuklanadigan ma'lumotlarni hajm jihatidan juda katta ekanligi tufayli har bir ma'lumotni kuzatishning ilojisi yo'q. Albatta bu haqida bosh qotiradigan mutasaddi tashkilotlar bor ammo ularning ham imkoniyati ma'lum darajada

cheklangan. Shuni inobatga olib keng tarqalayotgan ijtimoiy tarmoqlarning mavjud mafkuraviy tahdidlarini gapirmaslikning ilojisi yo'q. Negaki, Bu haqda Chingiz Aytmatov shunday deydi: "Tuya terisini inson boshiga kiydirish shart emas, endi sodir bo'ladigan urushlar jang maydonida emas, balki mafkura poligonida yuz beradi". Shu jihatdan qaraganda yoshlarning ko'p vaqtini internetda behuda sarflashi juda katta fojia. Chunki globallashuv butun dunyoda mafkuraviy tasir o'tkazish ko'lamini juda oshirib yubordi. Inson o'z fikriga, dunyoqarashiga ega bo'lmasa insonga bo'ladigan ma'naviy tahdidlarga bardosh bera olishi juda qiyin bo'ladi. O'zbekiston xalq yozuvchisi O'. Hoshimov aytganlaridek, "Bu dunyo – muttasil aylanib turadigan murakkab mexanizm. Odamlar o'sha mexanizmning kichik bir vintchasi, xolos. Har bitta vintcha o'z vazifasini ado etmog'i lozim. Bittasi ishlamay qolsa, ko'rasan nima bo'lishini! Butun boshli mexanizm chok-chokidan so'kilib ketadi". Taassufki, yoshlar orasida diniy ta'limoti yetarli bo'lmagan yoshlarimiz har xil islomiy kanallarga ulanib, o'zlarining mafkuraviy g'oyalarini buzmoqdalar. Bunga sabab bo'layotgan ayrim "dinda ilmi bo'lmaganlar" dinimiz nomi bilan faoliyat olib borayotgan qo'shtirnoq ichidagi chalasavodlar din niqobi ostida o'zlarining buzg'unchilik g'oyalarini yoyib, mamlakatimizning o'spirin yoshlarini yo'ldan urmoqdalar. Bolalar va biz yoshlarningning hovli va ko'chalardagi muloqotlarimiz hozirda haqiqiy hayotda asosan, aynan, chetichegarasi yo'q ijtimoiy tarmoqlarga ko'chdi. Mazkur muloqotlar bolalarga va biz yoshlarga shunisi bilan ham qiziqroqki, avvalo, tarmoqda ko'proq «do'st» orttirish imkoni mavjudligi. Tarmoqda muloqot qilarkanmiz, biz yoshlar o'zimizni omadli bola qilib ko'rsata olamiz. O'zgalar rovida o'zlarimizni taqdim etib, turli yolg'on dunyolarga berilib ketamiz. Ba'zi uyatchang va tortinchoq yoshlar uchun ehtimol tarmoqdagi muloqotlarning foydali jihatlari bordir, vaqti kelib, haqiqiy hayotda bu muloqotlar o'z samarasini ham berishi mumkin. Internet — bu deyarli barcha qiziqishlarni qondirish makonidir. Ba'zan tarmoqda ayrim axborotlarni izlab o'tirishning ham hojati bo'lmaydi. Ular har yerda o'zlari taqdim etilaverishi sababli osongina erishish mumkin. Zamonaviy pedagog va psixologlar hozirga qadar virtual muloqot bola shaxsiy shakllanishiga qanday ta'sir etishi haqida bir xulosaga kelmaganlar. Ayrimlar bu faqat salbiy xususiyatlarnigina shkillantiradi deb bilib, bolalarning insonlararo munosabatlarida o'zlarini tutish, his-tuyg'ularini namoyon etish va mimikalariga yomon ta'sir etishini ta'kidlasalar, boshqalar virtual muloqot — zamonaviy kommunikatsiyaning juda qulay va yengil usulidir deb biladilar. Bolani Internetda muloqot qilishga o'rganib borishida, ularga tarmoqda umuman, o'z shaxsiy ma'lumotlari, uy telefoni raqami, manzili, shuningdek, ota-ona va yaqinlarining shaxsiy ma'lumotlarini berish mumkin emasligini tushuntirish zarur. XXI asrda davlatimizning ravnaqi, uning kuchi hamda salohiyati ko'p jihatdan xalq ma'naviyatining yuksakligi va pokligiga, yoshlarimizning intellectual savodxonligiga, ular ongi, ichki dunyosi va qalbida milliy g'oyaning rivojlanganligi bilan chambarchas bog'liqdir.

Virtual muloqotning avj olishi jonli muloqotga bo'lgan ehtiyojning pasayib ketishiga sabab bo'lmoqda. Shuni aytish kerakki, bugungi kunda jamiyatimizda o'zining doimiy ko'rishib turadigan yaqinlari bilan ham ijtimoiy tarmoqlarda muloqot qiluvchi insonlar ko'pchilikni tashkil etmoqda. Bunday muloqot esa real voqelikdan ayri holda kechadi va inson o'zining hissiy kechinmalarini tasvirlab bera olmaydi. Yoshlar kamolotiga, ularning hulqatvoriga va intellektiga bir qancha omillar ta'sir etadi. Bu o'rinda esa albatta, jamiyatda alohida nufuzga ega bo'lgan internet vositalarining roli beqiyosdir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Abdurahmonov Q.X., To'raxo'jayev E. Yoshlar psixologiyasi. – Toshkent: O'qituvchi, 2019.
2. Ahmadjonov Sh. Axborot texnologiyalari va yoshlar. – Toshkent: Yoshlar nashriyoti, 2021.
3. Bauman Z. Liquid Modernity. – Cambridge: Polity Press, 2000.
4. Bekmurodov S. Zamonaviy axborot vositalari va jamiyat. – Toshkent: Fan, 2018.
5. Boyd D. It's Complicated: The Social Lives of Networked Teens. – New Haven: Yale University Press, 2014.
6. Castells M. The Rise of the Network Society. – Oxford: Blackwell Publishers, 1996.
7. G'aniyeva D., Qodirova M. OAV va yoshlar tarbiyasi. – Toshkent: Innovatsiya, 2020.
8. Jenkins H. Convergence Culture: Where Old and New Media Collide. – New York: NYU Press, 2006.
9. Karimov I.A. Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch. – Toshkent: Ma'naviyat, 2008.
10. Qodirov A. Internet va ijtimoiy muhit. – Toshkent: Iqtisod-Moliya, 2022.
11. Shermuhamedova Z. Ijtimoiy tarmoqlar va axborot xavfsizligi. – Toshkent: Akademiya, 2021.
12. Turdiyev B. Media madaniyat va yoshlar ongida aks etishi. – Samarqand: Zarafshon, 2019.
13. Turkle S. Alone Together: Why We Expect More from Technology and Less from Each Other. – New York: Basic Books, 2011.
14. Yusupov M. Ijtimoiy psixologiya asoslari. – Toshkent: Universitet, 2017.